

The European Society for
History of Law

KURS ŘÍMSKÉHO PRÁVA

Miroslav Frýdek

KEY Publishing s.r.o.
Ostrava

2011

Recenzenti:

prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.

prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem.

© Miroslav Frýdek 2011

Foto na obálce ©Luca Bellincioni/Fotky&Foto

ISBN 978-80-7418-119-1 (KEY Publishing s.r.o.)

ISBN 978-80-87475-07-2 (The European Society for History of Law)

OBSAH

Předmluva	16
I. Předmět a význam římského práva soukromého	17
§ 1 Předmět římského práva	17
§ 2 Význam římského práva	17
§ 3 Římské právo objektivní a subjektivní	18
§ 4 Periodizace vývoje římského práva soukromého	18
§ 5 Systém soukromého práva římského	19
II. Dějiny římského státního zřízení	20
§ 6 Rodové zřízení	20
§ 7 Veřejnoprávní práva římských občanů	20
§ 8 Soukromoprávní práva římských občanů	21
§ 9 Řím v době královské	21
§ 10 Král - rex	21
§ 11 Senát - senatus	21
§ 12 Lidová shromáždění - comitia	21
§ 13 Kněží - pontifikové	22
§ 14 Reformy krále Servia Tullia	22
§ 15 Řím v době republiky	22
§ 16 Sněmy – comitia a concilia	23
§ 17 Kurijní shromáždění – comitia curiata	23
§ 18 Setninové shromáždění – comitia centuriata	23
§ 19 Tributní shromáždění – comitia tributa	24
§ 20 Shromáždění plebejů - concilia plebis	24
§ 21 Senát	24
§ 22 Magistratury - úřady	25
§ 23 Principy vykonávání úřadů. Lex Villa annalis	25
§ 24 Pravomoci magistrátů	25
§ 25 Druhy magistratur	26
§ 26 Nejvyšší magistratury	26
§ 27 Konsulové	26
§ 28 Praetori	27
§ 29 Cenzoři	27
§ 30 Nižší magistratury	27
§ 31 Kvestoři	27
§ 32 Kurulští edilové	28
§ 33 Apparitores. Liktoři	28
§ 34 Mimořádné magistratury	28
§ 35 Diktátor	28

§ 36 Plebejské úřady	28
§ 37 Tribun lidu	28
§ 38 Plebejští aedilové	29
§ 39 Řím v době principátu	29
§ 40 Řím v době dominátu	29
III. Prameny římského práva	31
§ 41 Obecně o pramenech práva	31
§ 42 Prameny práva v době královské	32
§ 43 Fas	32
§ 44 Mores maiorum	33
§ 45 Consuetudo	33
§ 46 Leges regiae	34
§ 47 Pontifikální interpretace	34
§ 48 Prameny práva v době římské republiky	34
§ 49 Mores maiorum a consuetudo	35
§ 50 Foedus	35
§ 51 Komiciální legislativa	35
§ 52 Zákonodárny proces	36
§ 53 Senatus consultum	36
§ 54 Honorární právo	37
§ 55 Právní věda	38
§ 56 Responsa prudentium	39
§ 57 Zákon dvanácti desek	39
§ 58 Prameny římského práva v době principátu	40
§ 59 Mores maiorum a consuetudo	40
§ 60 Komitiální legislativa	40
§ 61 Senatus consultum	40
§ 62 Honorární právo	41
§ 63 Císařské konstituce	41
§ 64 Právní věda. Ius receptum, ius controversum– Sabiniani a Prokuliani. Citační zákony	41
§ 65 Prameny římského práva v době dominátu	42
§ 66 Justiniánská kodifikace	42
§ 67 Římští právníci	43
IV. Recepce římského práva	44
§ 68 Recepce římského práva	44
§ 69 Pojem recepce římského práva	44
§ 70 Hlediska recepce římského práva	44
§ 71 Římskoprávní dědictví a jeho obnova ve středověku	45

§ 72	Recepce římského práva a barbarské zákoníky	45
§ 73	Právní stav po zániku Západořímské říše	46
§ 74	Glosátoři	46
§ 75	Představitelé glosátorů	47
§ 76	Komentátoři/ konciliátoři/ postglosátoři	47
§ 77	Představitelé komentátorů	48
§ 78	Mos italicus a mos gallicus. Humanistická a elegantní jurisprudence	48
§ 79	Škola přirozeného práva	49
§ 80	Usus modernus pandectarum	49
§ 81	Škola historickoprávní	49
§ 82	Škola interpolační	49
§ 83	Římsko-řecká škola	49
§ 84	Škola antických právních dějin	49
§ 85	Moderní kritická škola	50
§ 86	Škola socialistické právní vědy	50
V.	Římské právo procesní	51
§ 87	Obecně o ochraně práv	51
§ 88	Svémoc	51
§ 89	Omezení svémoci	51
§ 90	Jurisdikce	52
§ 91	Soudní proces	52
§ 92	Legisakční proces	52
§ 93	Rozhodovací řízení v legisakčním procesu a druhy žalob	53
§ 94	Vykonávací řízení v legisakčním procesu	53
§ 95	Formulový proces	54
§ 96	Fáze formulového procesu	54
§ 97	Litiskontestace	56
§ 98	Podmínky řízení	56
§ 99	Zastoupení	57
§ 100	Kogniční proces	57
§ 101	Reskriptový proces	57
§ 102	Apelace	58
§ 103	Změny v mimořádných řízeních	58
§ 104	Žaloba – formální význam	58
§ 105	Žaloba –materiální význam	58
§ 106	Druhy žalob	58
§ 107	Actiones in rem – vindicatio, petito	59
§ 108	Actiones in personam	59
§ 109	Actiones stricti iuris	60
§ 110	Actiones bonae fidei	60

§ 111 Actiones ex contractu – actiones ex delicto	61
§ 112 Actiones perpetuae	61
§ 113 Actiones temporales	61
§ 114 Promlčení žalob	61
§ 115 Běh promlčecích lhůt a její přetržení	62
§ 116 Actiones directae	62
§ 117 Actiones utiles a actiones in factum conceptae	62
§ 118 Actiones privatae	62
§ 119 Actiones populares	62
§ 120 Actiones civiles	63
§ 121 Actiones honorariae	63
§ 122 Actiones rei persecutoriae	63
§ 123 Actiones poenales	63
§ 124 Actiones mixtae	64
§ 125 Konkurence žalob	64
§ 126 Kumulace žalob	64
§ 127 Exceptiones – námitky	65
§ 128 Mimořádné prostředky magistrátské	65
§ 129 Druhy interdiktů	66
§ 130 Missio in possessionem	66
§ 131 Restitutio in integrum	66
§ 132 Praetorské stipulace	67

VI. Exekuce a konkurs68

§ 133 Exekuce	68
§ 134 Exekuce podle Zákona XII desek	68
§ 135 Exekuce podle Lex Poetelia de nexis	68
§ 136 Konkurs	69
§ 137 Lex Iulia de cessione bonorum	69
§ 138 Důvody úpadku a jeho možné řešení	69
§ 139 Privilegium exigendi	70
§ 140 Nařikatelnost právního jednání dlužníka	70

VII. Právní jednání negotium72

§ 141 Pojem právní jednání	72
§ 142 Druhy právního jednání podle počtu stran	72
§ 143 Druhy právního jednání podle úpravy poměrů za života nebo po smrti	72
§ 144 Druhy právního jednání podle poskytnutého protiplnění	72
§ 145 Předpoklady perfektního právního jednání	72
§ 146 Formy projevu vůle	73

§ 147	Obsah právního jednání	73
§ 148	Podmínka <i>conditio</i>	73
§ 149	Uložení času <i>dies</i>	74
§ 150	Modus – účelové určení	74
§ 151	Vady právních úkonů	74
§ 152	Výklad smlouvy	75
§ 153	Vědomá neshoda projevu a vůle	75
§ 154	Projev v žertu	75
§ 155	Mentální rezervace	75
§ 156	Předstírané právní jednání – simulované	76
§ 157	Obcházení zákona	76
§ 158	Shrnutí – rozdíl mezi simulovaným jednáním a jednáním, které obchází zákon	76
§ 159	Nevědomá neshoda vůle a projevu	76
§ 160	Neshoda projevu s vůlí	76
§ 161	Omyl – <i>error</i>	76
§ 162	Druhy omylu	77
§ 163	Pohnutky právního jednání	77
§ 164	Pohnutka právního jednání – <i>dolus</i>	77
§ 165	Pohnutka právního jednání – <i>vis ac metus</i>	77
§ 166	Vadnost a její následky na právního jednání	78
VIII.	Způsobilost k právům a povinnostem a právním úkonům	79
§ 167	Způsobilost k právům a povinnostem	79
§ 168	Způsobilost k právním úkonům	79
§ 169	Omezní způsobilost k právním úkonům	79
IX.	Osoby – <i>status civitatis et libertatis</i>	82
§ 170	Subjekty práv	82
§ 171	Základní dělení osob podle římského práva	82
§ 172	Osoby svého práva – <i>personae sui iuris</i>	82
§ 173	Osoby podřízené cizímu právu – <i>personae alieni iuris</i>	83
§ 174	Propuštěnci	83
§ 175	Osoby v <i>mancipiu</i>	83
§ 176	Kolonové	84
§ 177	<i>Caput civis Romani</i>	84
§ 178	Kategorie fyzických osob	84
§ 179	<i>Status libertatis</i>	85
§ 180	<i>Status civitatis</i>	85
§ 181	Narození	85
§ 182	Propuštění na svobodu	86

§ 183 Udělení občanství	86
§ 184 Capitis deminutio	86
§ 185 Capitis deminutio maxima.....	87
§ 186 Capitis deminutio media	87
§ 187 Capitis deminutio minima.....	87
§ 188 Právo návratu – ius postliminii	88
§ 189 Otroci	88
§ 190 Dominica potestas	89
§ 191 Vznik otroctví.....	89
§ 192 Zánik otroctví.....	89
§ 193 Lex Fufia Caninia	90
§ 194 Mancipium	90
X. Římské právo rodinné.....	91
§ 195 Status familiae	91
§ 196 Patria potestas	91
§ 197 Vznik otcovské moci	92
§ 198 Zánik otcovské moci	92
§ 199 Obsah otcovské moci	92
§ 200 Právo manželské	92
§ 201 Druhy manželství	92
§ 202 Předpoklady vzniku manželství	93
§ 203 Způsoby uzavření manželství	93
§ 204 Překážky vzniku manželství	93
§ 205 Zánik manželství	94
§ 206 Konkubinát	94
§ 207 Kontubernium.....	94
XI. Právnícké osoby	95
§ 208 Pojmem právnícká osoba	95
§ 209 Veřejnoprávní korporace	95
§ 210 Soukromoprávní korporace	97
Objekty práv	98
§ 211 Objekty práv – res	98
§ 212 Příslušenství věci	98
§ 213 Cena	98
§ 214 Res extra commercium	98
§ 215 Rozdělení věcí	99
XIII. Systém věcných práv	101
§ 216 Obecně o věcných právech	101
§ 217 Detence - detentio	101

§ 218 Držba - possessio	101
§ 219 Znaký držby	102
§ 220 Pojetí držby	102
§ 221 Předmět držby	102
§ 222 Druhy držby – dobrá víra a nespravedlivá držba	102
§ 223 Druhy držby – podle vůle	102
§ 224 Druhy držby – podle nabytí skrze osobu třetí	103
§ 225 Druhy držby – podle její odůvodněnosti	103
§ 226 Druhy držby – podle skutkové podstaty vzniku	104
§ 227 Druhy držby – podle držení v dobré či zlé víře	104
§ 228 Druhy držby – podle právního základu	104
§ 229 Ochrana držby	104
§ 230 Nabytí držby	105
§ 231 Ztráta držby	105
§ 232 Vydržení – usucapio	106
§ 233 Vlastnictví - dominium	106
§ 234 Omezení vlastnického práva	107
§ 235 Omezení vlastnického práva – náboženské důvody	107
§ 236 Omezení vlastnického práva – komunikační důvody	107
§ 237 Omezení vlastnického práva – expropriace	108
§ 238 Omezení vlastnického práva – imise	108
§ 239 Spoluvlastnictví	108
§ 240 Druhy vlastnického práva	109
§ 241 Změny v druzích vlastnického práva v právu justiniánském	109
§ 242 Způsoby nabytí vlastnického práva	110
§ 243 Derivativní způsob nabytí vlastnického práva – mancipace	110
§ 244 Derivativní způsob nabytí vlastnického práva – iniurecessio	111
§ 245 Derivativní způsob nabytí vlastnického práva – traditio	111
§ 246 Originární způsoby nabytí vlastnického práva	111
§ 247 Originární způsob nabytí vlastnického práva – assignace	111
§ 248 Originární způsob nabytí vlastnického práva – adiudikace	112
§ 249 Originární způsob nabytí vlastnického práva – z rozhodnutí magistráta	112
§ 250 Originární způsob nabytí vlastnického práva – ex lege	112
§ 251 Originární způsob nabytí vlastnického práva - vydržení	112
§ 252 Originární způsob nabytí vlastnického práva – longi temporis praescriptio	112
§ 253 Originární způsob nabytí vlastnického práva – vydržení podle justiniánského práva	113
§ 254 Originární způsob nabytí vlastnického práva – okupace	113

§ 255 Originární způsob nabytí vlastnického práva – nález pokladu	114
§ 256 Originární způsob nabytí vlastnického práva – akcese.	114
§ 257 Originární způsob nabytí vlastnického práva – commixtio a confusio	115
§ 258 Originární způsob nabytí vlastnického práva – specifikace	115
§ 259 Ochrana vlastnického práva	115
§ 260 Zánik vlastnického práva	116
§ 261 Věcná práva k věci cizí užívací – služebnosti	116
§ 262 Základní zásady výkonu služebností	116
§ 263 Základní rysy – předpoklady výkonu služebností	117
§ 264 Vznik služebností	117
§ 265 Zánik služebností	118
§ 266 Druhy služebností	118
§ 267 Služebnosti pozemkové	118
§ 268 Služebnosti k pozemkům venkovským	118
§ 269 Služebnosti k pozemkům městským	119
§ 270 Služebnosti osobní	119
§ 271 Ochrana služebností	120
§ 272 Emphyteusis	120
§ 273 Superficies	121
§ 274 Garanční věcná práva k věci cizí	121
§ 275 Předmět zástavního práva	121
§ 276 Obsah zástavního práva	121
§ 277 Úmluvy v rámci zástavního práva	122
§ 278 Druhy zástavního práva	122
§ 279 Fiducia	122
§ 280 Právní účinky fiducie	123
§ 281 Právní ochrana fiducie	123
§ 282 Pignus	123
§ 283 Invecta et illata – hypotheca	123
§ 284 Hypotheca	124
§ 285 Předpoklady vzniku hypotéky	124
§ 286 Právo věřitele k zastavené věci	124
§ 287 Právní ochrana hypotéky	124
§ 288 Zánik zástavního práva – obecně	124

XIV. Obligační právo – obecná část 125

§ 289 Pojem a podstata závazkového práva	125
§ 290 Subjekty závazkových vztahů	125
§ 291 Vznik závazku	126
§ 292 Druhy závazků	126

§ 293 Náhrada škody	126
§ 294 Předmět obligace	127
§ 295 Obsah obligace	127
§ 296 Rozdělení obligací	127
§ 297 Prodlení	128
§ 298 Změna obligace	128
§ 299 Zajištění závazku	128
§ 300 Osobní utvrzení obligace zřizované dlužníkem	128
§ 301 Konvenční pokuta	129
§ 302 Arra - závdavek	129
§ 303 Uznání vlastního dluhu	129
§ 304 Osobní utvrzení obligace zřizované třetí osobou	129
§ 305 Rukojemství	129
§ 306 Uznání cizího dluhu	130
§ 307 Úvěrový příkaz	130
§ 308 Věcné útvrzení obligace	131
§ 309 Naturální obligace	131
§ 310 Adjektické ručení	131
§ 311 Adjektické ručení – první skupina žalob	132
§ 312 Adjektické ručení – druhá skupina žalob	132
§ 313 Převod obligace	132
§ 314 Úroky	133
§ 315 Zánik závazku	133
§ 316 Solutio	134
§ 317 Odpuštění dluhu	134
§ 318 Novace	134
§ 320 Dodatečná nemožnost plnění	135
§ 321 Compensatio - započtení	135

XV. Obligační právo – zvláštní část 136

§ 322 Pojem obligační smlouva	136
§ 323 Dělení smluv v římském právu	137
§ 324 Formální kontrakty	137
§ 325 Verbální kontrakty	138
§ 326 Stipulatio	138
§ 327 Dotis dictio	139
§ 328 Promissio operarum – iurata promissio operarum	139
§ 329 Vadiatura	139
§ 330 Praediatura	139
§ 331 Literární kontrakty	139

§ 332 Nomen transcripticium - expensilatio	140
§ 333 Syngrapha a chirografa	140
§ 334 Nefornální kontrakty	140
§ 335 Reálné kontrakty	140
§ 336 Reálné kontrakty – typizované, pojmenované	140
§ 337 Mutuum – zápůjčka	141
§ 338 Commodatum – výpůjčka	142
§ 339 Depositum – úschova	143
§ 340 Depositum irregulare	144
§ 341 Depositum sequestre	144
§ 342 Pignus	144
§ 343 Reálné kontrakty – inominátní	145
§ 344 Konsensuální kontrakty	145
§ 345 Emptio – venditio – smlouva trhov	146
§ 346 Odpovědnost za právní vady (evikce) a faktick vady	147
§ 347 Vedlejší úmluvy trhov smlouvy – pacta adiecta	147
§ 348 Locatio - conductio	148
§ 349 Societas – smlouva spoleensk	148
§ 350 Mandatum	149

XVI. Obligan právo – kvazikontrakty150

§ 351 Pojem kvazikontrakt a druhy kvazikontrakt	150
§ 352 Tutela – poruenstv	150
§ 353 Communio incidens – vcn spoleenstv nezaloen smlouvou	150
§ 354 Condictiones sine causa – bezdvodn obohacen	151
§ 355 Condictio indebiti	151
§ 356 Condictio causa data causa non secuta	151
§ 357 Condictio ob turpem causam	152
§ 358 Condictio ob iniustam causam	152
§ 359 Condictio ob causam finitam	152
§ 360 Condictio sine causa specialis	152
§ 361 Negotiorum gestio	152

XVII. Obligan právo – pacta154

§ 362 Pojem pacta – nefornální úmluvy	154
§ 363 Pacta adiecta	155
§ 364 Pacta praetoria	155
§ 365 Pacta praetoria – constitutum debiti	155
§ 366 Pacta praetoria – receptum nautarum, cauponum et stabulariorum	155
§ 367 Pacta praetoria – receptum argentarii	156
§ 368 Pacta praetoria – receptum arbitri	156

§ 369 Pacta praetoria – pactum iurisiurandi	156
§ 370 Pacta legitima	156
Obligační právo – delikty	157
§ 371 Pojem delictum	157
§ 372 Furtum – krádež	157
§ 373 Druhy krádeže a tresty	158
§ 374 Druhy žalob z krádeže	159
§ 375 Actio furti – poenální žaloba z krádeže	159
§ 376 Condictio ex causa furtiva	160
§ 377 Rei vindicatio a actio ad exhibendum	160
§ 378 Rapina - loupež	161
§ 379 Damnum iniuria datum	161
§ 380 Iniuria	163
§ 381 Verbální iniurie	164
§ 382 Dolus	164
§ 383 Calumnia	164
XIX. Obligační právo – kvazidelikty	166
§ 384 Pojem kvazidelikt	166
§ 385 Porušení povinnosti soudce – iudex qui litem suam fecit (fecerit)	166
§ 386 Porušení povinnosti zeměměřiče	166
§ 387 O vylitých – effusum – a vyhozených – deiectum – věcech	166
§ 388 O postaveném a pověšeném – de posito et suspenso	167
§ 389 O povinnostech loďářů, hostinských a provozovatelů stájí	167
XX. Dědické právo	168
§ 390 Pojem dědického práva	168
§ 391 Zásady dědického práva	168
§ 392 Pozůstalost	168
§ 393 Zůstavitel	168
§ 394 Dědic	169
§ 395 Dědická posloupnost	169
§ 396 Delace	169
§ 397 Předpoklady dědictví	169
§ 398 Dědické právo v Zákonu XII desek	169
§ 399 Univerzální sukcese	170
§ 400 Beneficium separationis	170
§ 401 Beneficium abstinendi	170
§ 402 Beneficium inventarii	170
§ 403 Ereptorium – odnětí dědictví	171
§ 404 Collatio – kolační povinnost	171

§ 405 Právní postavení dědiců	171
§ 406 Heredes voluntarii – dědicové dobrovolní	171
§ 407 Heredes necessarii – dědicové nutní	171
§ 408 Struktura dědického práva	172
§ 409 Dědická posloupnost intestátní	172
§ 410 Dědické třídy podle civilního práva - hereditas legitima	172
§ 411 Dědické třídy podle honorárního práva – bonorum possessio intestati	173
§ 412 Rozdíly mezi honorární a civilní intestátní posloupností	174
§ 413 Bonorum possessio cum re a sine re	174
§ 414 Justinianáská intestátní posloupnost – Novelly 118 a 127	174
§ 415 Testamentární dědická posloupnost	175
§ 416 Testament	175
§ 417 Znaky testamentu	175
§ 418 Způsobilost k sepsání testamentu – testamenti factio activa	175
§ 419 Způsobilost být dědicem – testamenti factio passiva	176
§ 420 Incapacitas	176
§ 421 Indignitas	176
§ 422 Ustanovení dědice	177
§ 423 Druhy testamentů	177
§ 424 Testamentum comitiis calatis	178
§ 425 Testamentum in procinctu	178
§ 426 Testamentum per aes et libram – mancipační testament	178
§ 427 Nunkupační testament	178
§ 428 Praetorský testament	178
§ 429 Nepravidelné testamenty – ztížené	179
§ 430 Nepravidelné testamenty – privilegované	179
§ 431 Testamenty v době práva poklasického	179
§ 432 Testamentární svědci	180
§ 433 Exhereditio – vydědění	180
§ 434 Dědění proti testamentu a formální a materiální práva neopominutelného dědice	180
§ 435 Ochrana práv dědice při nespravedlivé závěti nebo nespravedlivém darování	181
§ 436 Zrušení testamentu	181
§ 437 Dědická substituce	181
§ 438 Substitutio vulgaris	182
§ 439 Substitutio pupillaris	182
§ 440 Substitutio quasipupillaris	182
§ 441 Ochrana civilního dědice – hereditatis petitio	182
§ 442 Ochrana praetorského dědice – interdictum Quorum bonorum	183

§ 443 Ostatní pořízení mortis causa	183
§ 444 Legatum	183
§ 445 Legatum per vindicationem	184
§ 446 Legatum per damnationem	184
§ 447 Legatum sinendi modo	184
§ 448 Legatum per praeceptionem	184
§ 449 Fideicommissum	184
§ 450 Univerzální fideikomis	185
§ 451 Omezení fideikomisu	185

Předmluva

Předkládaný učební text je určen pro posluchače právnických fakult. Učebnice je přizpůsobena předmětu Římského práva a navazuje a doplňuje autorovo skriptum *Praktická cvičení z římského práva*, vydané v roce 2010 u nakladatelství Key Publishing s.r.o.

Učebnice je koncipována jako základní text určený pro orientaci v seminarizované látce na seminářích z římského práva soukromého. Cílem autora byla snaha o vytvoření učebního textu, který by obsahoval v paragrafovaném znění s mezitextovými odkazy vysvětlení nejdůležitějších právních institutů římského práva, které dají základní odpovědi na otázky kladené ve skriptu *Praktická cvičení z římského práva*.

Učebnice je pro větší přehlednost rozdělena do dvaceti kapitol, které jsou pro snazší orientaci členěny na paragrafy, přičemž jeden paragraf je vysvětlením konkrétního právního institutu.

Hlavní ideou učebních pomůcek z pera autora (tato učebnice a *Praktická cvičení*) je zpřístupnit posluchačům a zájemcům o římské právo a jeho instituty zasazené do konkrétního případu, který má své řešení v pramenech římského práva tak, aby se čtenářům otevřel pozoruhodný systém římského práva soukromého.

Cílem této učební pomůcky je vybavit posluchače základními znalostmi, které budou potřebovat při seminárních cvičeních. Autor se při psaní této učební pomůcky nechal inspirovat učebnicemi římského práva (od Leopolda Heyrovského, Otakara Sommera, Miroslava Boháčka, Jana Vážného, Pietera Bonfanteho, Josefa Vančury, Jiřího Cvetlera, Jaromíra Kincla, Valentina Urfuse, Michala Skřejpka, Antonína Ignáce Hrdiny, Heinricha Honsella, Otakara Sommera) a přímo do textu, po vzoru učebnice Heinricha Honsella, zařadil do rámečků relevantní fragmenty.

Hodně štěstí při studiu, řešení případů, rozboru fragmentů, zkoušce a následného využití osvojené techniky právního myšlení přeje

Autor

V Brně dne 24. července 2011

I. Předmět a význam římského práva soukromého

§ 1 Předmět římského práva

Římské právo je právní systém starověkého městského státu Řím. Řím byl původně malým městským státem *civitas*, který dospěl k ohromnému, celosvětovému impériu - *Imperium Romanum*, celosvětový ve významu, že zahrnoval takřka celý známý svět. Římské právo jako právo tohoto významného státního útvaru tak mělo možnost kontinuálního vývoje, po mnoho století až tisíciletí, bez větších zvrátů a zásahů zvenčí. Kontinuita římského práva byla dána velmocenským postavením Říma. Po prosazení se na italském území a výhře v punských válkách se Řím stává hegemonek mediteránní oblasti.

Předmětem studia právních historiků (právní romanisté), kteří se zabývají starověkým Římem, je jeho právo v jednotlivých fázích jeho vývoje (§4).

§ 2 Význam římského práva

Římské právo má několik zásadních významů, prvním z nich je **význam historický**, který spočívá v kontinuálním vývoji jak státu, tak i jeho práva. Zachovaný historický význam je především v kodifikačním díle císaře Justiniana I., který nechal sestavit kodifikaci římského práva (dnes nazývaná *Corpus iuris civilis*). Nešlo však o kodifikaci, která by se dělila na paragrafy a odstavce, ale šlo o výběr toho nejlepšího z děl klasických právníků, který však byl přizpůsobován době – pol. 6. století n. l. (tyto zásahy se nazývají *interpolace*). U jednotlivých fragmentů je pak zachováno jméno autora a název díla, ze kterého byl fragment převzat. I tímto postupem tak zůstala klasická díla římské právní vědy zachována do dnešních dnů. Význam římského práva je i **propedeutický**, římské právo slouží jako odborný úvod při vzdělávání právníckého „dorostu“ na právníckých fakultách. Skrze římské právo se posluchači právníckých fakult seznamují s pozitivním právem, jeho instituty, principy a zásadami. **Praktický význam** římského práva spočívá v tom, že velká část současného soukromého práva je římskoprávního původu. Římské právo se dále používá při argumentaci *ad historicam* a při komparaci se používá jako *tertium comparationis*.

Římské právo bylo až do konce 19. století běžně používáno a bylo platným a účinným pozitivním právem. Především ve francouzské a německé

právní oblasti, kde římské právo v podobě jakou mu dala kodifikace císaře Justiniana I., platilo podpůrně – subsidiárně jako *ius commune*. V německé právní oblasti pak hovoříme o právu pandektním (druhá část kodifikace císaře Justiniana I. se nazývá Digesta seu Pandectae (řecky Pándéchsthai = vřezahrnující).

Římské právo se stalo základem novověkých kodifikací soukromého práva, francouzského **Code civil** 1804, rakouského **ABGB** 1811 a německého **BGB** 1900. Od těchto kodifikací je římské právo historickoprávní vědeckou disciplínou, která se nazývá právní romanistika. Avšak římské právo v určité středověké úpravě - středověkých právních škol se i nadále subsidiárně používá např. v Republice San Marino, také je vedle holandského práva, práva afrických kmenů a „nového práva“ subsidiárně používáno v Jihoafrické republice (Roman Dutch law), dále ve Skotsku a na Srí Lance.

Římské právo je dnes jako vědecká disciplína vědecky zpracováváno ve třech podobách - v klasické podobě, dále v podobě jakou mu dal císař Justinianus a vědecké zpracování římského práva ve středověku a novověku (glosátoři, komentátoři, právní humanisté, škola přirozeného práva, usus modernus pandectarum, historickoprávní škola, interpolační škola, římsko – řecká škola, škola antických právních dějin, moderní kritická škola, škola socialistické právní romanistiky).

Představitelé československé a české právní romanistiky: Leopold Heyrovský – zakladatel české právní romanistiky, Otakar Sommer, Miroslav Boháček, Jan Vážný, Jiří Cvetler, Milan Bartošek, Jaromír Kincl, Valentin Urfus, Vladimír Král, Peter Blaho, Michal Skřejpek aj.

§ 3 Římské právo objektivní a subjektivní

Objektivní právo je souhrn právních norem – **právní řád**. Účelem právního řádu je uspořádání života ve společnosti. Jednotlivé právní normy upravují právní vztahy mezi subjekty práv v určitém právním odvětví. Právní normy obsahují příkazy a zákazy, které členy společnosti zavazují k určitému chování - jednání či „nejednání“. Právní normy obsahují závazná a vynutitelná **práva a povinnosti**.

Naopak **právo subjektivní** přiznává **práva a oprávnění**. Tato práva a oprávnění pak dávají jejich nositeli právní nástroj k tomu, aby se ostatní členové společnosti chovali určitým způsobem, něco činili nebo se určitého chování zdrželi.

§ 4 Periodizace vývoje římského práva soukromého

Periodizace římského práva dle vývojových období státního zřízení:

- Doba královská 753 př. n. l. – 510 př. n. l.
- Republika 510 př. n. l. – 27 př. n. l.
- Principát 27. př. n. l – (r. 23 př. n. l. Augustus je *legibus solutus* – postaven nad zákony) – do začátku vlády Diocletiana -284 n. l.